

POLGÁRI JOG

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztik:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

Megjegyzések a magánjogi codex-javaslatához.

Irta: Kolosváry Bálint,
egyetemi ny. r. tanár.

(Második közlemény. M. T. I. Rész. Személyi és családjog. Első Cim. Személyek. Első. Fejezet. Az ember. II-ik Fejezet. Jogi személyek. III-ik Fejezet. A személyiség joga.)

*

III. A javaslat 8. §-ának a jogképességre vonatkozó rendelkezését az első közlemény során érintettük. Az I. Fejezet anyagául ekként a *cselekvőképesség*, a *lakóhely* és a *holtnaknyilvánítás* intézményei maradnak vissza, s ezzel minden egyéb az „ember“-rel (a természetes személlyel) összefüggő szabályozás a személyi és családjogi, rokonsági s gyám-gondnoksági részbe utalódik át.

A cselekvőképesség fogalmi körülírását a javaslat mellőzi, s 9. §-ában mindössze annyit mond, hogy „a jogügylet létesítéséhez — szerződés kötéséhez és egyéb jognyilatkozat tételéhez — cselekvőképesség szükséges.“ Ez a „mindössze“ is tautológia. Mert a szerződés éppen egy „jogügylet“, mint a hogy az „egyéb jognyilatkozat“ alatt sem érthet a javaslat mást, mint jogok fentartására, vagy biztosítására stbire irányuló jogi cselekményeket. A schweitzzi codex 12. cikkelye a mi javaslatunkat e részt tulszárnyalja. Mert azzal, amikor kijelenti, hogy „a ki cselekvőképes, — az, cselekményei által jogokat és kötelezettségeket alapíthat“: egyrésztől, közvetve a jogi cselekmények egész világát átölelő fogalom meghatározást ad s emellett a cselekvőképesség tartalmát is meghatározza. Azt pl., hogy a jogellenes cselekmények tényállásához a cselekvőképesség — mint „delictorum capacitas“ — *conditio sine qua non*: a schweitzzi codex 12-ik articulusából világosan kiolvashatjuk; a magyar javaslatnak ellenben csak az 1717. §-a utal a beszámíthatósággal kapcsolatban arra, hogy az e qualitas hiányában cselekvő, a cselekmény, egyébkénti joghatását előidézni alkalmatlan.

Érdemben azonban a szabályozás gyakorlati értéke és jelentősége nem ezen, hanem inkább a cselekvőképességi kategóriákon fordul meg. E részben a javaslat — bár nyilvánvalóan a *ma élő szokásjogot* akarta §§-okba önteni — feladatát meglehetősen szövevényes és az áttekinthetőség szempontjából nehézkes módszerrel oldotta meg.

A *cselekvőképesség* tekintetében ugyan — önként értetődőleg — több alapkategóriája nincs, mint három. Ezek: a *cselekvőképesség*, a *korlátolt cselekvőképesség* és a *teljes cselekvőképesség*. E kategóriáknak az emberre való vonatkozásainál azonban az áttekinthetőség következményeivel mintha nem tudott volna megbirkózni. A Tripartitum szellemvilágának adva visszhangot, *korlátlanul cselekvőképesnek* az *önjogu* személyt jelenti ki, de az önjogoság tartalmi értékét már a mai jogból veszi, mikor azt mondja, hogy *önjogu az, aki nagykoru*, ha és amennyiben gondnokság alatt nem áll. (10., 15. §§.). Viszont a *korlátolt cselekvőképességük* csoportjába a *nem önjoguak*at utalja be, ezek pedig a *kiskorúak* és a gondnokság alá helyezetttségük után *nem önjogu nagykorúak*. A cselekvőképtelenség kategóriája alá önjogu és nem önjogu egyaránt belesodródhatik, ha *a*) értelmes akaratelhatározásra képtelen öntudatlan állapotban van — amíg ez az állapot fennáll (elmebaj, muló elmezavar, delirium stb. okán); *b*) ha elmebaj miatt gondnokság alá helyezettett és *c*) ha 12-ik életévét még nem töltötte be. (Ez az utolsó, *c*) alatti eset, természetesen csak a *nem önjoguakra* nézve lehet jelentős). (10—12. §§.)

Már ennél a párhuzamosan hármas alapkategóriánál is zavart keltő és kissé tarka a javaslat terminológiája. Ime: „*önjogu*“; — „*nem önjogu*“; — „*nagykoru* — *kiskoru*“; — „*cselekvőképtelen állapotú önjogu*“; — „*gondnokság alá helyezett nagykoru*“; — „*cselekvőképtelen személy*“; — „*elmebaj miatt gondnokság alá helyezett* stb. — s ezekhez a terminologikus megjelölésekhez a cselekvőképességi kategóriák részletezésénél egy egész sorozat újabb műkifejezés járul.

A cselekvőképtelenség mibenlétét a 12. §. első mondata állapítja meg azzal, hogy „*cselekvőképtelen — maga sem szerződést nem köthet, sem egyéb jognyilatkozatot nem tehet.*“ A javaslat itt az „*egyéb jognyilatkozat*“ alá rejtette el a végrendelkezést is s ezzel a *testamenti factio activa* kérdését is elintézte. Fontos ez azért, mert a végrendelkezésnél szükséges személyi kellékek címén csak a „*személyes*“ tevékenykedés és az van hangsúlyozva, hogy a törv. képviselő hozzájárulása a végrendelkezéshez nem szükséges (1827. és 1828. §§.). Megerő-

síti ezt a feltevést az 1826. §. azon kijelentése, hogy az örökhatyó végintézkedést „halála esetére szóló *egyoldalu jognyilatkozattal* (végrendelettel) vagy öröklési szerződéssel tehet.“ Mindenesetre feltűnő azonban, hogy amikor a javaslat 1953. §-a a végrendeletek megtámadás utján való hatálytalansításának eseteit taxative sorolja fel: a végrendelező cselekvőképtelenségét a taxatióban nem említi. Igaz, hogy ez azt is teheti, hogy a cselekvőképtelen végrendelete önmagában már semmis és érvénytelenítésére perre szükség nincsen. Ezzel azonban a végrendeletek érvényességének, illetőleg érvénytelenségének kérdése, a jelzett vonatkozásokban a köztörvényi ügyletek szabályai alól utalódik át s az öröklési jog különleges szempontjainak egységén a javaslat rést üt.

Feltűnő az is, hogy valódi, teljes cselekvőképtelenséget javaslatunk *csak egyetlen egy esetben* ismer. Ez az egyetlen eset a 12. §. 2-ik bekezdése szerint az, amikor valaki, tekintet nélkül önjogu vagy nemönjogu mivoltára, átmenetileg, öntudatlan, értelmes akaratelhatározásra képtelen állapotban van — míg ez a helyzet rája nézve fennáll. Ahol a cselekvőképtelenséget *physicai ok* idézi elő, mint pl. a magát jelekkel megértetni nem tudó, irni és olvasni nem értő siketnémánál — ott a javaslat a kérdés sedes materiae-jét a cselekvőképtelenség általános szabályozási köréből kiemeli és a „*különös esetekben*“ elrendelendő gondnokságnál foglalkozik azzal, hogy a *gondnokság alá nem helyezett* (és ezen a címen a 18. §. szerint *nem is helyezhető*) testi, lelki hibában szenvedő (siket, néma, vak) részére szükséges jogvédelem szintén a gondnokság alá helyezésben biztosítandó. (419. §.) A cselekvőképesség megszorítása ilyenkor a gondnokság alá helyezés alatt, körülményei szerint különböző mérvű lehet. (420. §. 2. bekezdés.)

Igazi cselekvőképtelenség a fentjelzett egyetlen eseten kívül tehát a javaslat szerint nincs. Mert a 12. §. 1. pontjában megnevezett 12 éven aluliak a 13. §. rendelkezése alapján *annyiban nem cselekvőképtelenek*, amennyiben a kiskorúakra irányadó szabályok szerint az általuk a szokásnak megfelelően kötött s a mindennapi forgalomban előforduló csekélyebb jelentőségű jogügyleteket (itt a javaslat a különben általában perhorrescált „jogügylet“ kifejezést önkéntelenül használja) érvényesen létesíthetik. Bizonyos, hogy a mai jog is érvényesnek tekinti, ha a 6—7 éves iskolásgyerek a szüleitől kapott pár fillérrel megveszi az ő tizorai zsemlyéjét vagy cukorkáját, de ennek a jelenségnek jogi megítélése nem a 12 éven aluli ilyen irányban elismert cselekvőképességén nyugszik, hanem azon, hogy a gyermek ilyenkor,

mint a szülőnek közvetítőül felhasználta s a szülő veszélyére tevékenykedő eszköze tekintetik.

A 12. §. által cselekvőképtelennek deklarált gondnokság alá helyezett elmebeteg pedig plane nem cselekvőképtelen s a 14. §. szerint, deliriosus, öntudatlan állapotától (az egyetlen teljes cselekvőképtelenségi status-tól) eltekintve — csak személyjogi és a személyi állapotot érintő családjogi szerződésektől és egyéb „ilyen” jognyilatkozatoktól van elzárva, — *minden más vonatkozásban a kiskorúnak korlátolt cselekvőképességét rendező szabályok* alatt áll. Különösen nem cselekvőképtelen az elmebajos akkor, ha ezen a címen *gondnokság alatt áll*; — s miután a 34. §. 2-ik bekezd. a gondnokság alá helyezett elmebajosról a cselekvőképtelen állapotot (a 12. §. 2. pont értelmében) feltételezi: argumentum a contrario következik, hogy a gondnokság alatt *nem álló* elmebajosnál — fordítva — éppen a lucidum intervallumok folytonosságát kell vélelmeznünk.

A nagykorusításról rendelkező 16. és 17. §§-okhoz megjegyzendő, hogy a házasságkötésnek a férfira is kiterjesztett nagykorusító hatását a szabályozásnak nemekre való tekintet nélküli egysége és az a tapasztalat indokolja, hogy napjainkban, legalább is a házasuló férfiak szempontjából az egész rendelkezés merőben elvileges jelentőségű csak s gyakorlatilag aligha lesz aktuális.

A gondnokság alá helyezés eseteit meghatározó 18. és az intézményt tovább építő 19—21. §-ok a gyámi törvény 28. §-ával szemben kétségtelen haladást jelentenek. A törvényszerkesztési technika szempontjából mindössze az szorulna bővebb magyarázatra, hogy a testi fogyatkozások miatt gondnokság alá helyezéssel védelmezendők miért vannak a 417. és köv. §§-ok szerint a méhmagzattal, távollevővel stb. azonos elbánás alá vetve.

Kérdésünk szempontjából legfontosabb és leggyakorlatibb jelentőségű azonban a javaslatnak a 22—23., illetőleg 34. §§-ok alá tömörített anyaga, mely a kiskorúak korlátozott cselekvőképességének szabályozását öleli fel.

Az alaptétel az, hogy a kiskorú szerződéseivel és egyéb jognyilatkozataival a törvényes képviselő beleegyezése vagy előzetes hozzájárulása kell — annyiban és ott, ahol a törvény mást nem rendel. (22. §.) Így mást rendel a törvény mindenekelőtt a kiskorú oly szerződéseire, melyeknek révén kizárólag jogi előnyt szerez, — bár a neki juttatott ajándékot a 23. §. szerint, a törv. képviselő, a gyámhatóság jóváhagyásával, az ajándékozónak visszaadhatja. Még ennél is teljesebb, azaz *egészen teljes*, a kiskorú cselekvőképessége, ha életfentartására

szükséges szerződésről van szó, melyeket törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül köthet. (25. §.) Ez a §. — szóhangzata szerint — *minden* kiskoru s a 34. §. értelmében a gondnokságaláhelyezett, avagy egyelőre még csak ideiglenes gondnokság alatt álló egyénekre is vonatkozik. A javaslat 24., 26. és 27. §§-ai a magát fentartó kiskoru cselekvőképességét — eltekintve attól, hogy az ilyen „önállóan kereső“ kiskoru bizonyos fokig felügyelet alatt áll — (27. §. 2-ik bekezd.): szinte a teljes cselekvőképességig kiterjesztik. Az önálló, kereső foglalkozásra t. i. és a szolgálati szerződések önálló megkötésére (nem érthető, hogy ezt a két különben ugyanazonos tényállást miért kellett szétválasztani?) a gyámhatóság, illetőleg a törvényes képviselő saját jogkörében engedélyt adhat, amely engedély azonban visszavonható.

A 26. §. szerint már most a kiskoru, a jelzett engedély birtokában a kereső foglalkozás mindenkor természetével egyező és azzal kapcsolatos szerződéseket; — a 27. §. értelmében pedig a szolgálati szerződéseket; kétség esetében továbbá az előbbiekhöz hasonló szolgálatok vagy munkák vállalására vonatkozókat is: szabadon és teljes önállósággal megkötheti. Amit pedig ezeknek az általa kötött szerződéseknek a révén szerez, feltéve, hogy 14-ik életévét már betöltötte: erre a szerzeményre nézve és annak terhére önállóan vállalhat kötelezettségeket. (24. §.) A most mondottak szerint vállalt szolgálati szerződéseket azonban, ha azok teljesítése a kiskoru egészségét, testi épségét, munkaerejét, erkölcsiségét vagy jó hírnevét veszélyeztetnék vagy egyéb tekintetben tetemes kárnal járnának: a törv. képviselő vagy a gyámhatóság a kiskoru akarata ellenére is bármikor felmondhatja. (27. §. 2-ik bekezd.) Amennyiben pedig a vázolt keretek között létesült szerződések teljesítéséről, felbontásáról vagy módosításáról volna szó: a kiskoru, törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül is korlátlan cselekvőképességgel járhat el. (28. §.) De még ott is, ahol a törvényes képviselő beleegyezése egyébként szükséges volna, az enélkül megkötött és így eredetileg érvénytelen szerződés is érvényessé és joghatályossá válik, ha és amennyiben a teljesítés — a kiskoru tényleges rendelkezése alatt álló ingó vagyonából vagy az ő személyes szolgálatai után már megtörtént. Kivéve azonban: ha e személyes szolgálatok ingyen, vagy nem megfelelő ellenértékért végezettek vagy ha a tényleges rendelkezés alatt állott ingó vagyonból eszközölt szolgáltatás elfogadásakor a másik fél tudta, vagy csak gondatlanságból nem tudta, hogy a kiskoru azt a vagyont teljesítésre fordítani jogosítva nincs. (21. §.)

Valahogyan úgy érzik, hogy a javaslatnak felesleges volt témáját a casuistikában ennyire elsüllyesztenie. Általános szabályát a kiskorúak cselekvőképességéről (22. §.) rengeteg kivétellel töri át, s a kivételek alól is további kivételeket téve — félős — hogy a gyakorlatot ellentmondások utvesztőjébe viszi bele. Már gyámi törvényünk 5. és 6. §§-ainak u. n. „hallgatag nagykorúsítását” is sajnáljuk, mert bár lényegében a javaslat 26. és 27. §§-aiban az intézmény felszivódottnak tekinthető: a cselekvőképesség körüli s kétségtelenül eddig is eléggé szövevényes rendelkezések áttekintésénél és gyakorlati alkalmazásánál fix pont volt, mely az esetek tág körére nézve adott határozott utmutatást. A törvénykönyv javaslata szerint most ezeknél az eseteknél is sűrűbben fog felmerülni az ellentétes, avagy egymástól eltérő jogmagyarázatoknak lehetősége.

A 30. §. a kiskorú törv. képviselői beleegyezéstől függő szerződéseinek utólagos jóváhagyásáról, a 31—32. §§-ok pedig — a mai szokásjog keretei között — a negotium claudicansról rendelkeznek.

A cselekvőképesség tárgykörében felállított további szabályokat (mások által a kiskorúakhoz intézett egyoldalú jognyilatkozatok; gondnokság alá helyezett cselekvőképessége; cselekvőképtelenség következményei; legszemélyesebb jognyilatkozatok, 33—36. §§.) mellőzhetjük s hasonlóképp nincs ezuttal mondanivalónk a lakhely (37—38. §§.) s a holtnaknyilvánítás (39—42. §§.) intézményéről sem.

II. *Fejezet.* A javaslat „személyekről” szóló első címének második fejezete a *jogi személyekre* vonatkozó szabályozást foglalja magában. Anyagát úgy amint ezt a schweitzzi codexben találjuk, három szabálycsoportban osztja szét. (I. Általában; II. Egyesületek; III. Alapítvány.) Az I-ső, — általános jellegű — szabálycsoport külsőleg a schweitzzi „Allgemeine Bestimmungen” hasonmásának tetszik, de lényegében a mai szokásjoghoz simuló s a schweitzzi joggal szemben feltétlenül értékesebb és helyesebb álláspontról tesznek tanúságot.

A 43. §. első rendelkezése: „— Minden érvényesen létrejött egyesület és alapítvány jogképes” már figyelmet arra, hogy az u. n. „köztestületek”, valamint a tisztán különleges célokat követő gazdasági, ipari és kereskedelmi alakulatok az általános magánjog intézményeinek határterületéről kiválnak s azokra nézve a jogi rendezés feladatát „leges speciales” hivatottak megoldani. Ilyen különös törvények, még pedig merőben közjogiak alá veti az id. §. 2-ik mondata mindjárt a fiscust, a törvényhatóságot s ezekkel együtt mindazokat

a nem magán jellegű, magánjogi természetű universitates personarumokat, melyek a magánjogot csak annyiban érintik, hogy a fennálló törvények értelmében magánjogok- és kötelezettségek alanyaiként önállóan is szerepelhetnek. Ezeknek az általános magánjogból való kiválására a javaslat 48. §-a külön is rámutat.

Ilyenformán a magánjogi codex rendelkezései alá a jövőben is csak a humanitárius célú egyesületek és alapítványok fognak beletartozni, — s ezenkívül az egész materia dogmatikus háttérében is ugyanaz az elméleti elgondolás lesz iránytadó, mely a mai jogot is jellemzi. Nevezetesen: a jogi személyek „személyisége“ a „személyiség“ lényegén, jogi értelmén fordul meg. Ha azt a „személyiség“ merőben jogi kvalitás, mely a jogok és kötelezettségek bírásának és hordozásának a lehetőségét jelenti s a „természeti személynél“ — az embernél — sem veleszületett, hanem a jogrendből nyert tulajdonság: úgy mind ott, hol a jog és kötelezettség materiális tartalmától elválaszthatatlan akarati momentum kiképzésére, megvalósítására a jogi személy szerveinek megfelelő berendezésével a mód adva van: feleslegessé válik akár a fictiók légüres terében, akár a vagyon megszemélyesítésében és a vagyoncélok mesterséges, erőltetett constructionokban keresni a problema megoldását. — A javaslat szerint, kétségekívül, a jogi személyek mindenik típusa: mint realitás, mint élő valóság helyezkedik el a forgalmi életben.

Az egyesületek keletkezését — a magánjogi és közjogi keletkezés éles elválasztásával — a javaslat 49. §-a (első bekezd.) a normatív szabályok rendszerének keretei között szabályozza. A mai, ugyszólván teljes rendezetlenségből való átmenetképpen a javaslat sok normatív előfeltételt nem állapít meg. Mindössze az alakulás céljának megengedett és erkölcsös mivoltát (52. §.), az egyesületet alapító személyek minimális számát (hét), az alapszabályok megállapítását és a szükséges egyesületi szervek kirendelését írja elő. A 49. §. 2-ik bekezdése utal rája az egyesületek közjogi keletkezésének, azaz a közjogi előfeltételek betöltésének szükségére is. Ezeket a feltételeket a közjogi szabályok írják elő, s az alapszabályok láttamozását, vagy jóváhagyását, esetleg egyéb hatósági intézkedések foganatosítását kívánhatják meg, aminek következtében az engedélyezési rendszer — legalább is közjogi vonatkozásokban — az egyesületek keletkezésénél épugy érvényesülni fog, mint ahogy az a mai jogban is tapasztalható. A javaslatnak az egyesületi közgyűlésre (53—63. §§.), az intéző szervekre (64—69. §§.); a tagságra (70—73. §§.); és az egyesület meg-

szűnésére, felszámolására (74—81. §§.) vonatkozó intézkedései a mai teljesen fejletlen és zavaros egyesületi jogra tekintettel: közszükséget jelentő s egyuttal teljesen modern szabályozás jellegét mutatják.

Az alapítványi jog legkényesebb vonatkozásában — t. i. a kormányhatósági jóváhagyás kérdésében — a törvényjavaslat tapintatos kézzel jelölte ki azt a közvetítő, vagy helyesebben, középpütt álló megoldási módot, mely a mai alapítványi jog nyughatatlansági mozzanatát eliminálni alkalmasnak látszik. Megtartja ugyan *elvül* a mai tételt, hogy az alapítvány létesítésénél az alapító ügylet perfectiójához kormányhatósági jóváhagyás, a magánjog szempontjából — nem szükséges. A 87. §. szerint azonban mindenütt, hol az alapítási ügylet oly intézmény létesítése vagy egyéb oly célra irányul, amelynek megvalósításához a hatóság jóváhagyását vagy egyéb intézkedését *közjogi törvények* kívánják meg: a különben magánjogilag *már keletkezett* alapítványi jogi személyiség további fennmaradásához a kérdéses hatósági közreműködés bekövetkezése mellőzhetetlenül szükséges. Ellen esetben az alapítványt a felügyeletet gyakorló hatóság megszüntetheti vagy célját megváltoztathatja. Miután pedig az alapítvány — eltekintve attól, hogy törvényes tilalomba, a jó erkölcsökbe és a közrendbe nem ütközhetik — általában csak „közérdekű“ cél érdekében létesíthető: a hatósági jóváhagyás szüksége nyilvánvalóan az alapítványok fokozottabb szervezettel ellátott „*intézetyszerű*“ alakjainál lesz actualis, még pedig főleg azoknál, melynek egyuttal „közalapítvány“ jellegük is van, — holott az alapítványi szervek hatáskörének körülhatárolása, s működésük ellenőrzésének realizálása, valamint az e részben szükséges sanctiók biztosítása közhatósági functiók érvényesítését és érvényesülését is jelenti. Az egyszerű jótékonyági, kegyeleti, culturalis és családi alapítványok ekként, a hatósági jóváhagyás szüksége nélkül, valóban, a „szabadalapítási“ rendszer keretei között fognak megszületni; — míg a fokozottabb szervezetet igénylő egyházi, iskolai, kórházi, sőt tudományos és politikai, vagy nemzetiségi célu alapítványoknál a társadalmi és állami közérdek a jóváhagyásban rejtlő ellenőrző felülbírást szükségessé teszi.

III. Fejezet. A javaslat első címének III-ik fejezete a *személyiség joga* jelzés allatt, három §-ban nagy és súlyos jelentőségű joganyag rendezését tömöríti össze. Tekintettel arra, hogy a „személyiség“ kifejezés a javaslat 1. §-a szerint a *jogalanyiség* számára van lefoglalva, s hogy végeredményben *minden magánjog* „személyiségi jog“, mert csak a személlyel (a jogalannyal) hozható kap-

csolatba; — s tekintettel arra is, hogy a megszokott terminológia a szóbanforgó III-ik Fejezet tartalmát, mint „személyi jogokat“ jelöli meg s ez felel meg a javaslat rendszerének is (személyi-, családi-, öröklési-, dologi- és kötelmi-jogok): helyesebb lett volna egy a fejezet címében, mint a §§-ok szövegében a már a használat révén a megrögződött „személyi jogok“ kitételnek az alkalmazása. Annál is inkább, mert a „személyiség joga“ azt lát-szik mondani, mintha a „személyiség“ maga is jog volna és nem az a jogi kvalitás, mely az összes jogoknak, tehát „személyi“-eknek ép úgy, mint pl. a dologiaknak, leg-általánosabb előfeltétele. Az 1915. évi és az országgyűlés bizottsági tárgyalásán is átment korábbi javaslat szintén a „személyi jog“ kifejezéssel operált, — míg a mostani javaslatot kétségekívül a schweitzzi codex „Das Recht der Persönlichkeiten („Del diritto della personalità“, viszont egészen más jelentésű a francia hiv. szöveg „de la personnalité“ megjelölése) kitétele inspirálta.

Ettől a külsőségtől eltekintve azonban ki kell emelnünk — a 107. §. első mondatának pontos és átfogó rendelkezését, mely amilyen rövid egyfelől — éppen olyan tartalomdus s a gyakorlat jogfejlesztő tevékenységére biztos és tág alapot alkalmas nyújtani. „Mindenkinek joga van arra, hogy a törvények és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse és hogy ebben őt senkise háborítsa.“ A rendelkezéshez zárójelben hozzáfűzött magyarázatot — „személyiség joga“ — a fentiek szerint feleslegesnek kell tekintenünk. A §. második mondata kijelenti, hogy a személyi jogokról lemondani, vagy azok gyakorlását a jó erkölcsökbe ütköző módon korlátozni nem lehet.

A személyi jogok jogellenes megsértésének sanctioi: kereset a sértés megszüntetésére és ha ismétléstől lehetne tartani, a sértőnek a további sértésektől való ítéleti eltiltása. (108. §. első bekezd.) Az ezen sanctiokban érvényesülő „védelmet“ a 109. §. — ha a kegyelet úgy kívánja — a halál utánra is kiterjeszti, mikor is a jelzett kereseteket az elhunyt sértettnek jogutódai tehetik folyamathatba.

Ma már közönségesen vállott és a társadalmi életben mélyen-gyökeret vert jogász meggyőződés az, hogy a személyi jog sérelmére a gyakran előidézett vagyoni károkon kívül főleg és elsősorban erkölcsi károkat is producál és ekként alig mehetne modern codificatio számba az, amely az anyagi károsodásnál rendszerint sokszorosan súlyosabb erkölcsi károkat figyelmen kívül hagyja.

A javaslat 108. §-a ebben a tekintetben bántó hézagot hagyott és ezt a hézagot az a körülmény, hogy a

gyakorlat majd más rendelkezések idevonásával és azok kiterjesztő magyarázatával próbál magán segíteni: nem töltheti ki. Hiszen már maga az alapvető 107. §. is — mely egyébként önmagában tökéletesen kerek és befejezett rendelkezés volna — a 108. §. második bekezdésének példálózva magyarázgató intézkedése következtében értelmezésre szorul. A 108. §. 2-ik bekezd.: azt a kijelentést teszi, hogy „*a személyiség jogának megsértése az is*“ — ha valaki a névviselés jogát vonja kétségbe vagy a név-rejogosult jogos érdekének sérelmével jogellenesen hasonló nevet használt; ugyszintén, ha valakinek képmásával, vagy tőle eredő vagy hozzáintézett levéllel és egyéb bizalmas természetű irattal visszaélünk. Ebből a szövegrészből az tűnik ki, hogy a 107. §. 1. bekezdése a „*személyiség szabad érvényesítése*“ biztosításával csak a többi „*személyi jogokat*“ (élethez — testi épséghez, egészséghez, személyes szabadsághoz, becsülethez) tartotta szem előtt, vagyis, hogy ezt a kört általuk és velük teljesen lezártak tekintette. A név-képmás-levéltitok jogát ellenben a személyiség másodlagos vonatkozásaként csak példálózva látta szükségesnek megemlíteni, hogy ezzel a gyakorlatnak újmutatást adva, az ugylát-szik szinte szándékosan hagyott hézagok betöltését lehetővé tegye.

Nehéz belátni ennek a törvényszerkesztési módnak a célszerűségét. A 108. §. említette személyi jogok nem-kevésbé tiszta és elsőrendű „*személyi jogok*“, mint azok, melyeket a 107. §. generális címszavára feltehetőleg magában foglal s ezekkel mindenesetre egyenlő sorban szolgálnak a „*személyiség szabad érvényesítésére*.“

Mégis helytálló lesz talán az a megállapításuk, hogy új javaslatunk mikor a személyiség szabad érvényesítésének elvét proklamálta ezzel az *összes* személyi jogok védelmét akarta biztosítani. A becsületjognak az 1914: XLI. és XIV. t.-c. által történt rendezését a javaslat nem érinti. Ezekre a törvénycikkekre jó lett volna azonban rámutatni, mert azok a magánjogi szabályozást is felölelik. A többi személyi jogoknál a javaslat tervezte védelem szűkebb körű, mert csak a sértő magatartás *megszüntése* és a *jövőre szóló ítéleti eltiltásra* ad keresetet. Miután azonban valamennyi személyi jogban „*jogvédelem érdek*“ jut kifejezésre, az 1709. §-ban kínálkoznék alap a jogvédelem továbbmenő kiterjesztésére. Az 1709. § t. i. azt az elvi rendelkezést állítja fel, hogy „*aki másnak jogvédelem érdekét jogellenesen és vétkezen, bárcsak közvetve is, megsérti, köteles a másikkal — a sértettnek — ebből eredő kárát megtéríteni.* Ugyanez a kötelezettség terheli azt is, aki a jó-

erkölcsökbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz.“ Mindjárt megjegyezve, hogy ez a 2. mondat felesleges, mert ami a jó erkölcsökbe ütközik, azt a személyi jogoknál eo ipso jogellenesnek is kell tekintenünk — az a kérdés vetődik legközvetlenebbül felszínre, hogy az 1709. §. „kár“ kifejezése alá a vagyoni és nem vagyoni kár egyaránt betudható-e vagy csak az előbbi?

A §-t úgy szeretnők magyarázni, hogy igenis *mind a kétféle* kár beleértendő, hiszen ezzel a 107—109. §§-ok hézaga betöltődne. Ezt a magyarázatot támogatná a becsület fokozottabb védelméről szóló törvényben már megadott elvi alap, valamint mindazok és a szokásjog kialakulását jelző felsőbirósági ítéletek, melyek súlyos testisértések következtében előállott eltorzulások esetén, valamint erőszakos nemi közösüléseknél, melyek akár a testi épség, akár a személyes szabadság jogának megsértéseként minősíthetők — az Osztr. polg. Törvénykönyv fájdalomdjára emlékeztetően — *az anyagi károkon felül*, az elszenvedett erkölcsi hátrány kiegyenlítéséül külön pénzbeli elégtételt állapítottak meg. Nem szorul bővebb indokolásra, hogy az arckép- és névjog rovására elkövetett jogellenes cselekmények az erkölcsi károk nagy jelentőségét szintén élesen kidomborítják.

Az 1709. §. elvi tételének fenti értelmű magyarázatát azonban bizonytalanná és ingataggá teszi a javaslat éppen ott, ahol a „*nem vagyoni kár*“ fogalmával végre kifejezetten is operál. Az egyes tiltott cselekmények részletes szabályozása rendén t. i. az 1726. §-ban találkozunk a „*dommage moral*“ egyetlen intézményesen elismert esetével. Szól pedig ez a §. az élet és testi épség iránti jog súlyos megsértésének arról a következményéről, hogy ha a szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett cselekmény a sértettnek halálát okozta és ha az eset körülményeire tekintettel méltányosnak látszik: az elhunyt sértettnek kötelesrészre jogosult hozzátartozói nem vagyoni káruk pénzbenvaló megtérítését is követelhetik. A javaslat tehát a gondolatot igen-igen szűk körben érvényesíti csak. A kifejezetten elismert erkölcsi kár-igény nevezetesen *csak az élet és testi épség jogának halállal végződő megsértése* esetén emelhető; — más személyi jogok megsértésénél azonban nem. (Kivéve természetesen a becsületjog speciális törvényen alapuló fokozottabb védelmét.) További megszorításként: a halált okozó cselekménynek olyannak kell lennie, amely a konkrét esetben a legsúlyosabb beszámítás alá esik (dolus vagy culpa lata). Ha csak culpa levis forogna fenn, nem vagyoni kárért elégtételt még haláltokozó sértés esetén sem lehet követelni. Azonkívül a nemvagyoni kár igény-

lésének a körülmények mérlegelése alapján méltányosnak is kell látszania. Ennek megítélése a bíróság feladata. Az összes előfeltételek fenforgásakor is azonban ilyen követelést csak a 2005. §. szerint kötelelészre jogosult támaszthat. A házastárs azonban nem.

Ezek a túlzásba menő megszorítások az 1709. §. fenti kiterjesztő értelmezésének lehetőségét — bizony — kétségessé teszik. Az 1730. §. első mondatának ez a további és nagy általánosságban uszó kijelentése pedig (amelyre talán szintén gondolhatnának), hogy „— a közvetlenül vagy közvetve sértett *egyéb kárának* megtérítését az általános szabályok szerint követelheti:“ a helyzeten nem sokat lendít, hiszen éppen az itt felhívott általános szabályok azok, amelyekbe az erkölcsi kár megtérítésének gondolatát szinte csak erőszakolt magyarázattal lehet bevinni.

Az elmondottak alapján a 108. §. szankciókról rendelkező első bekezdését oly értelemben kellene átszövegezni, hogy a 107. §. elvi proklamációja a mindennapi élet mélyenérzett szükségleteivel valóban összhangzásba juthasson. Ennek pedig egyetlen módja az, hogy a kereseti jog, a személyi jogok jogellenes megsértése esetén, a sértettnek, nemcsak a sértés megszüntetésére és esetleg ismétlésének eltiltására, hanem az okozott vagyoni és nemvagyoni károk megsértése iránt is megadassék.

Teljes és kimerítő magyarázatos kiadásban megjelent:

A jelzálogjogról szóló 1927. XXXV. t. c. és életbelépési rendeletek

**A törvény és az összes vonatkozó rendeleteken kívül
22 iratmintát is közlünk.**

A könyv bolti ára 6.— pengő.